

MAREŠ, M. – VÝBORNÝ, Š.: Militantní demokracie ve střední Evropě

Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, 249 s.
ISBN 978-80-7325-326-4

Je demokracia zraniteľná, je v nebezpečenstve? Kto ju ohrozuje? Autoritárski zmýšľajúci jednotlivci, rozpoznané i práve sa formujúce extrémistické politické subjekty? Je potrebné odrážať útoky na „našu“ demokraciu? A ako?

Keďže sa nesystémoví hráči neustále snažia zmeniť spoločenské usporiadanie, tieto (pre povahu demokracie ústredné) otázky neprestávajú rezonovať spoločnosťou ani politickou komunitou.

Autori monografie neskrývali svoje ambície. V komplexne zostavenej porovnávacej štúdii sa usilovali o vyplnenie doterajšej medzery v širšom poznaní povahy militantnej formy ochrany demokracie v stredoeurópskom regióne. Vypracovali prínosné prípadové štúdie k otázke povahy militantnej demokracie v Českej republike, na Slovensku, v Poľsku, Maďarsku, ale aj v Nemecku a Rakúsku.

V prvom rade ku konceptu nosného pojmu, tj. militantnej demokracie. Autori upozorňujú, že k ochrane demokracie vedú v zásade dve cesty, a to cesta militantná (cieľom je zničiť hrozbu extrémizmu) a cesta imunizačná (posilnenie demokracie). S odkazom na Karla Loewensteina potom vo svojej práci operujú s konceptom militantnej demokracie ako s demokraciou, „*ktará vystupuje ofenzívne pomocí právnych, mocenských a diskurzívnych nástrojů proti svým ideovým nepřátelům uvnitř systému, a to ještě předtím, než tito nepřátelé iniciují naplnění hlavních hrozeb, které z jejich existence vyplývají, především závažného narušení stability režimu, či jeho zničení*“ (pozn. zvýraznené recenzentom). V teoretickej časti pojednávajú nielen o stavebných prvkoch a formách militantnej demokracie, ale aj o možných nástrojoch a stratégiách, ktoré demokratické režimy využívajú v boji proti politickému extrémizmu.

Autori preskúmali povahu militantnej demokracie v každom z vyššie uvedených štátov jednotlivo. Najprv heslovito načrtávajú ochranu demokracie z perspektívy historicko-politického vývoja a taktiež opisujú míľniky obrany demokracie zakotvené v ústavnom práve každého skúmaného štátu. Ďalej zoznamujú čitateľov s dvomi druhmi aktérov – jednak tými, ktorí demokratický rámec konkrétneho štátu obraňujú a kontextuálne taktiež tými, ktorí ho ohrozujú. Po takomto obligatórnom predstavení podmienok a dominantných aktérov

militantnej demokracie sa v každom skúmanom štáte postupne zaoberajú jednotlivými nástrojmi militantnej demokracie. Na tieto autori nahliadajú ľudskoprávnu optikou, pretože každý z nich do istej miery ohraničuje a limituje ľudské práva určitých jednotlivcov, sociálnych skupín, či politických hnutí. Radradom vykresľujú charakter a) obmedzení slobody prejavu, b) limity slobody združovať sa a c) slobody zhromažďovať sa, d) kvalitu lustračných opatrení a konečne d) povahu trestného práva upravujúceho nenávisťne motivovanú kriminalitu. Kapitoly o každom skúmanom štáte uzatvárajú stručnou charakteristikou lokálnych diskusií a spoločenského diškurzu v danom štáte.

Empirická časť rukopisu prináša celý rad dôležitých dát o povahe nástrojov, ktorými sa demokracia v stredoeurópskych štátoch bráni proti útokom zo strany jej systémových oponentov. Prezentované dáta sú prekladané výstižnými poznámkami a odkazmi na doteraz riešené dôležité právne, ale taktiež spoločensko-politické kauzy; napr. z profilovanejších slovenských káuz je to trestné stíhanie Mariana Kotlebu za verejné prednesenie hesla „Na stráž“, trest pre páchatel'a za prednes 14 slov Davida Edena Lanea, odmietnutie registrácie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, rozpustenie politickej strany Slovenská pospolitost' – Národná strana v roku 2008, či združenia Harmónia – Autonómne hnutie, predčasné a donucovacími prostriedkami vynútené ukončenie zhromaždenia v Šarišských Michaľanoch v roku 2009, vražda Daniela Tupého v roku 2005 alebo kauza strelca z Hurbanova, ktorý v roku 2012 zastrelil troch Rómov a ďalších dvoch zranil. Niektorým z prezentovaných informácií dokonca nevenovali dostatočnú pozornosť ani médiá a určite bolo zložité sa k nim cez verejné i neverejné dátové zdroje dostať. Tresty boli na Slovensku vymerané i za tzv. pravičiarsky streetart (zobrazovanie ultrapravicových symbolov), symboly vytetované na tele páchatel'a, poničenie hrobového miesta alebo iné protidemokraticky ladené verbálne prejavy. Slovenské súdy doteraz udelili tresty za výrobu, rozširovanie a prechovávanie materiálov určených k propagácii extrémizmu, pričom okrem držby extrémistických plagátov či tričiek považovali za trestné i prechovávanie niektorých hudobných nahrávok alebo vyjadrovanie myšlienok a šírenie materiálov zasahujúcich jadro demokratického usporiadania prostredníctvom internetu.

Táto odborná publikácia je vzhľadom k jej obsahu určená hlavne akademikom a študentom, ale svoje využitie nájde i vo verejnej správe či v neziskovom sektore. Neznamená to však, že by obsah knihy nemohol byť prínosný pre človeka, ktorý sa bežne o extrémizmus a jeho odstraňovanie nezaujíma.

Neoddeliteľnou súčasťou správnej recenzie je okrem opevnej chvály aj kritika. Po dočítaní celej monografie si síce každý čitateľ spraví obraz o tom, ako jednotlivé demokratické režimy oponujú nesystémovým politickým hráčom, ale v texte zrejme nenájde jasné prepojenie inak kvalitne spracovaného teoretického konceptu militantnej demokracie a jeho faktického využitia v praxi. Autori totiž nedostatočne previazali zistené dáta ohľadne militantnej demokracie v stredoeurópskom regióne s nuansami konceptu uvedenými v úvode knihy. I preto je po prečítaní tejto štúdie ťažké odpovedať na otázku, aká je vlastne (holisticky nazerané) povaha militantnej demokracie v Českej republike, na Slovensku, atď. S tým súvisí ďalšia vec, a to, že čitateľ bude v knihe len ťažko hľadať odlišnosti

a deliace línie medzi skutočným zakotvením stratégií a nástrojov militantnej demokracie v jednotlivých štátoch. V závere knihy autori túto chybu naprávajú. Keďže však v knihe chceli porovnávať akčnosť, tolerantnosť, atp. militantnej demokracie vo vybraných stredoeurópskych štátoch, určite mohli viac priestoru venovať práve takejto komparácii.

Kniha je bohatým inšpiratívnym zdrojom pre ďalšie akademické skúmanie. Táto publikácia nielenže dáva študentom politológie, bezpečnostných štúdií, sociológie, či právnej vedy vietor do plachiet v ich úsilí o diplomové výskumy, ale je taktiež hodnotným zdrojom dát o militantnej demokracii v širšom stredoeurópskom kontexte. Detailné vlastnosti stratégií a nástrojov militantnej demokracie, budú s odkazom na túto publikáciu, treba naďalej odhaľovať prostredníctvom empiricky orientovaného kvalitatívneho výskumu, tj. etnologického bádania, zúčastnených pozorovaní či rozhovorov, ale taktiež následne testovať hypotézy o predpokladanej povahe a atribútoch militantnej demokracie pomocou kvantitatívnej metodológie. Bolo by zaujímavé zistiť, ktoré minulé a súčasné faktory najzásadnejšie ovplyvňujú charakter boja demokracie proti svojim nepriateľom a prečo kvalita a intenzita používaných nástrojov militantnej demokracie variuje i v štátoch s obdobnou históriou. Za zmienku taktiež stojí možnosť dôkladne skúmať to, ako sa k jednotlivým nástrojom určeným k obrane demokracie stavia miestna spoločnosť, aké emócie v populácii vyvoláva použitie týchto nástrojov pri protiútokoch na nesystémových hráčov a konečne to, ako veľmi rozdeľuje nasadenie obranných zbraní demokracie proti extrémistom spoločnosť na hodnotové frakcie.

MARTIN BOBÁK